

Széchenyi mint katona.

Széchenyi István gróf a legnagyobb magyar katonáskodásáról nemcsak saját, de híres katonák leveleiben és a hadtörténetben is találánk adatokat.

Széchenyi nagy lelkét katonáskodása és levelei épp oly kétségbevonhatlanul jellemzik, mint egész élete és nagy tettei. Katonáskodásában is látjuk, mint egész élete folyamán, a bátorságot, önzetlenséget s a páratlan kötelességérzést. Soha maga, sem leveleiben, sem beszédében, hős tetteivel nem dicsekedik. A dicsekedés nem rutinitá be erős jellemét. Semmi erényét nem tartotta erénynek. A bátorságról is úgy vélekedett, hogy *az oly kelléke minden férfinak, mint a bőre.*

Első katonai hőstettével a győri csatában (1805) találkozunk. Nagy katonai fontosságú volt, hogy József nádor a magyar fölkelő hadsereg főparancsnoka, biztosan tudja Meskó tábornok mozdulatait. A Duna mindkét partját egész Gönyőig ellenséges csapatok szállták meg, s ezek előőrsei lépten-nyomon előbukkantak a Rába és Rápcza mentén. Ezt a megbízatást csakis olyan ember végezhetette el, ki szemes, bátor és körültekintő. Gróf Széchenyi Istvánt bízták meg vele. A tizenhét éves főhadnagy, ki vizeken, éjnek, szürkületnek idején gyorsan jutott célhoz ezer veszély között. Pozsonyba is őt küldik futárnak. E mellett a számadásokat pontosan vezette és elől ment a tűzbe. Báró Ertel ezeket írja Győrből: *Gróf Széchenyi Ferenczhez, gróf Széchenyi István atyjához, a nemzeti muzeum alapítójához: „Profozbüntetés terhe alatt tiltottam meg Istvánnak a világos parancs nélkül való puska-tűzbe menést, majd adandó fontos alkalommal odaküldöm én magam. Ha ott marad, excellentiáddal együtt fogom siratni, ha pedig visszajő, mint egy hős fog a világ előtt állani.“*

Már a katonaságnál kitűnt óriási munkaereje. Soha nem pihent. Szabad óráiban folytonosan elméleti és gyakorlati hadtudományokkal foglalkozott, térképeket maga rajzolt.

Ez volt katonaeletének bevezetése. Németország fetszabadításáért Napoleonnal vívott hadjáratban már mint kipróbált katona arat babérokat. Folytonosan a legveszedelmesebb helyekre futár. A legnagyobb pontossággal végzi el küldetéseit, pedig rettenetesen leli a hideg. Széchenyit *akkor is a lélek táplálta*, beteg testének engedelmeskednie kellett. Egy napi pihenés, olykor pár órai is elég volt, hogy ruganyosságát visszanyerve, uj meg uj erőfeszítésekre vállalkozzék az ifju kapitány.

Szüleihez irt levelében megbírálja a hadviselést is, méltányolja az ellent és kijelenti pl., hogy a francziáknak rendes csatasorban sokkal biztosabb átnézetük van, mig az osztrákok apróbb támadásoknál vannak előnyben.

A történetíró higgadtságával adja elő, hogy mily nehéz a szövetséges hadseregben a helyzet. Mennyire nehéz Schwarzenbergnek a fővezérnek a többivel kijönni, azután az orosz császárral, a porosz királylyal, az angolokkal, kik mind bele akarnak szólni a dologba.

Hogy mit művelt a lipcsei ütközetben, ezt sógora gróf Zichy Ferdinánd írja le. 1813. november 15-én kelt levelében: „Meg nem foghatom, hogy Stepherl (ez volt a neve a család körében még Ferencz császár előtt is) mit sem szólt róla, ergo nekem kell ezt tenni, mert Neiperg nem tudta. Stepherlt Schwarzenberg herczeg 16. és 17. közt éjjel Blücher tábornagyhoz küldte, hogy ötet 18-ára meghivja az ütközetre, (mert nálunk az a divat, hogy mint valami ebédre beinvitálják az urakat). Eljárt megbizatásában s egyuttal átvitte a parancsot a svéd koronaherczegnek is meghívására. Blücher s még inkább Kreisenau legkevésbé sem biztak abban, hogy ezt az ingadozó félbolondot ily lépésre rábirhassák. Ekkor Stepherl gyors elhatározással így szól Blücherhez: Adjon kegyelmességed nekem egy jó lovat, — Mit akar ön fiatal ember?

Felelet: Rábirom a koronaörököt, hogy jöjjön hozzánk bármibe kerül is. Tetszett az öreg hadvezérnek, s a fontos vállalathoz egy lovat és áldását adta. Stepherl elvágta a svéd koronaörökshöz, kit számos tiszt társaságában talál. Kijelenti ezek előtt szándékát, hogy a herczeget fel fogja hívni mind a két császár és a porosz király nevében, hogy Lipcse-felé induljon. Egyikök azt kérdezte, van-e megbizása? Megvallotta, hogy nincsen, *de hát legfőlebb a saját fejét koczkáztatja, mely a közjóért nem drága*. Bejelentették. Stepherl bátran a koronaherczeg elé lépett és elmondta mit akar. A koronaherczeg nemmel felelt, majd himelt-hámolt. Stepherl nem veszi el lelkibátorságát és irást kér róla, hogy a három monarka meghívását Lipcsére átadta. Ezt a herczeg megadja, de azután gondolkodik, visszaszólitja Stepherlt, behivatja a

tábornokait. Stepherl kijelöli az utat, a koronaherczeg megindul, kellő pillanatban érkezik s eldönti a lipcsei csatát, mely menthetetlenül elveszett volna.“

Egy más forrás azt állítja, hogy Széchenyi István figyelmeztette a habozó Bernadotte-ot, hogy koronája forog kockán, ha most az események színhelyén nem mutatja magát és nélküle nyerik meg az ütközetet.

Széchenyi tömérdek lovat levagolt tönkre a hadjáratban és ki is lőttek alóla, köztük híres szürkéjét is, mit az egész tábor megsajnál. Széchenyi 1814. márczius 3-án kelt levelében érdekes ez a részlet: „A tábornagy ismét Blücherhez küldött, kivel nem volt összeköttetésünk. Ezer akadály között francia katonáktól és parasztoktól nyulként hajszóltatva, részint gyalog, részint lovon hihetetlen sebességgel érkeztem el Tére-Campe roise-ig. Senki nem tudott Blücherről és hadtestéről. Istenhez fohászokodva segítségért, ködös éjszakán, leégett falukon, kifosztott kastélyokon át bolyongtam anélkül, hogy egy lélekkel is találkoztam volna. Csak a hold kísért, a felhőkön bágyadtan áttörő fénye, mintegy védelembe látzott engem és lovamat fogadni. Így tartott ez reggelig, míg végre katonákra s Blücher tábornagy hadseregére akadtam.“

Elvégződött a hosszú harcz. Széchenyi így adja ezt szüleinek tudtul: „Vége van a hosszú harcznak, szépen dicsően ragyog a jövő előttünk, mely nemrég oly sötétnek látszott, Szabaddá lett az emberi nem, szivhatja ismét szülőföldje levegőjét.“

Széchenyi egy levélben csodálkozik azon, hogy a nyugdíjazott világ ura oly békén türi sorsát, pedig senkisé is volt *oly alantjáró gondolkozásu*, hogy ily lealázás túlélésre képesnek higye őt.

Széchenyi ezután 1815-ben az 5-dik huszárezreddel Olaszországban Bianchi altábornagy vezérlete alatt a Murat ellen folytatott hadjáratban vett részt, hol szintén nagy hősiességgel harczolt s Murat pompás gárdaezredét támadásával megsemmisítette. Az olaszországi hadjárat kimenetele után látva, hogy a katonai élet tétlenség lenne. Londonban és Párisban hosszabb ideig tartózkodott és 1816-ban hazajött s ezután 1818—19-ben beutazta keletet és hazaérve megkezdte hadjáratát és hőstetteit a politikai életben hazája javára.